

“La poesia de Zoraida Burgos és críptica i t’atrapa, per això vaig voler saber-ne més”

ENTREVISTA A

Montse Castellà Autora de la biografia ‘Zoraida Burgos i Matheu’

Tortosa Oriol Gracià

“Hem necessitat sis anys per a escriure esta biografia. Ha estat un treball gairebé arqueològic fet a quatre mans, però en diferents plans”, explicava Montse Castellà di-vendres passat, tot just a l’inici de la presentació del seu primer llibre a la Biblioteca Marcel·lí Domingo de Tortosa. La biografia *Zoraida Burgos i Matheu* (Onada Edicions) fa un recorregut pels records de qui va ser l’única veu femenina de la literatura de les Terres de l’Ebre a la postguerra i durant el franquisme, al costat d’escriptors com Jesús Massip, Manuel Pérez Bonfill i Gerard Vergés. L’obra de Zoraida (Tortosa, 1933) és sòlida i molt íntima, però descatolagada i difícil de trobar fins fa relativament poc. El 2017 l’editorial LaBreu va publicar *Convivència d’aigües*, que incloïa tots els poemaris publicats i d’altres d’inèdits. La biografia que ha escrit Montse Castellà hi aporta fons i context.

Pregunta: Com s’escriu una biografia d’una dona discreta com Zoraida Burgos?

Resposta: Quan es tracta de parlar sobre ella, és una dona que sol dir que no, per humilitat i discreció. Però jo soc de les que no accepta un no per resposta. Per tant, per fer el llibre ens ha calgut negociar i hem acabat trobant la fórmula que ens ha convençut a totes dues: com que a base de converses i cafès en una taula no ens en sortíem prou -ella era molt breu en les explicacions- vaig decidir quedar amb ella en espais on po-

Montse Castellà, en primer terme, a la presentació de la biografia de Zoraida Burgos a la Biblioteca. / O. GRACIÀ

gués estar còmoda. Vam passejar per l’horta de la seua masada prop de Bitem, vaig visitar-la a l’Escola d’Art de Tortosa i fins i tot vam esmorzar a casa de l’amic Jesús Massip. Així va xerrar més, li van vindre records que potser d’altra manera no haguessen aflorat i jo vaig poder estirar del fil.

P: Al llibre s’entrecruen dues veus, la teua i la de Zoraida.

R: És una biografia escrita en primera persona, perquè hi parlo des del jo, però constantment hi apareixen també textos seus. Com que és poc propensa a l’oralitat, bona part del treball de camp l’hem fet per escriptura. Ens hem enviat correus electrònics i he recuperat els seus relats i els articles a la premsa. Ah, i també els poemes, que sovint estan relacionats amb algun dels seus moments

vitals.

P: Què t’ha portat a escriure la biografia: la seua poesia o el seu personatge?

R: La seua poesia és senzilla i críptica, t’atrapa, i per això vaig voler de saber-ne més. Darrere de la seua obra hi havia un personatge que tenia ganes de conèixer. Sovint parla de l’aigua i del temps. Només cal llegir els títols dels poemaris per adonar-se’n: *Blaus, Reflexos, Absolc el temps*. Al principi, hi predominaven els versos lliures i els temes socials, perquè durant l’antifranquisme la poesia era una de les poques eines d’expressió que servia per a reivindicar i de tant en tant podia saltar-se la censura. Per inculcure i desconèixer dels censors, és clar. A poc a poc, afina i sintetitza el llenguatge i aprèn a treballar la mètrica.

P: Poliglota, la grafòloga, viatgera...

R: Físicament és petita i no t’imagines la vitalitat que amaga. Va estudiar biblioteconomia i va exercir de bibliotecària durant tota la seua etapa professional, parla català, castellà, anglès, francès i alemany, va estudiar grafologia i és una apassionada dels viatges. Amb la seua moto ha voltat mitja Espanya i amb una motxilla en tenia prou per a viatjar per mig món, sovint sense un pla predeterminat.

P: El llibre també fa un retrat del seu entorn.

R: Parlar de Zoraida és parlar del ressorgir cultural de Tortosa durant la postguerra, i dels intel·lectuals d’esquerra que van confluïr al voltant de la revista *GEMINIS*: l’arxiver Jesús Massip, el poeta Gerard Vergés, l’escriptor Manuel Pérez Bonfill,

el director de teatre Ricard Salvat. Parlar de Zoraida és també parlar del PSUC -el seu marit Fernando Torres en va ser un dels fundadors a Tortosa-, de la repressió política i de l’empresonament de molts dels qui militaven al seu entorn.

P: Massip, Vergés i Bonfill, també Zoraida Burgos, són autors de gran nivell, però que han publicat més aviat poc.

“Físicament és petita i no t’imagines la vitalitat que amaga”

R: És un tret comú, a tota la seua generació. Són gent que estimen la professió, exigents amb ells mateixos, però que gairebé mai es van moure per les festes literàries de la capital, Barcelona, i tampoc van reivindicar cap reconeixement. Pensa que Zoraida Burgos, fins i tot, va refusar la Creu de Sant Jordi. En general van començar a publicar tard i ho van fer de manera poc prolífica. Que fossin de l’Ebre, tampoc hi va ajudar, perquè som un territori al qual li costa treure el cap.

P: Llibres com el teu, ajudaran a reivindicar-los.

R: Per sort no estic sola. Fa vint anys, el periodista Josep Bayarri va traure la generació *GEMINIS* de l’oblit. Des de llavors que se n’han publicat biografies, s’ha editat part de la seua obra inèdita i s’han impulsat treballs de recerca als instituts.

L’ANÈCDOTA

“Un dels primers recitals que vaig fer, que va ser a Tortosa, Zoraida Burgos ens va obrir casa seua a mi i a la Guillermina Motta perquè ens poguéssim canviar de roba. És curiós com les sines de la vida van donant voltes”, va explicar el cantautor Lluís Llach, que divendres passat -dia 21 de febrer- es va encarregar de presentar la biografia que ha escrit Montse

El camerino tortosí de Lluís Llach

Castellà. L’anècdota, que va servir per a trencar el gel, s’explica amb més detall al llibre. “No em ve present on va ser el concert ni amb quin motiu es va fer, però sí que recordo que, per a col·laborar en l’acte, vaig oferir casa meua i la van fer servir per a canviar-se”, recorda

Burgos. Castellà -que en este treball també ha fet de “rata d’arxiu”- ho intenta aclarir en un capítol dedicat a la música i els poemes. Segons els documents que ha consultat, el concert dedicat a alguns dels majors exponents de la Nova Cançó va estar organitzat pel Club

Universitari, entitat que entre 1951 i 1978 va impulsar la renaixença cultural tortosina durant el franquisme. Es va celebrar al Parc Teodor González, el dimarts 6 de setembre de 1966 en el marc de la Festa de la Cinta, si bé al marge del programa d’actes oficial. Hi

van actuar Rafel Subirachs, Enric Barbat, Guillermina Motta i Lluís Llach, del col·lectiu els Setze Jutges. Llach acabava de complir divuit anys. I era tan jove que a ell i a Maria del Mar Bonet -que van entrar a formar part dels Setze Jutges en el mateix moment, ja a les acaballes de la formació- se’ls va conèixer promocionalment com a Novíssima Cançó.